

Paula Rodrigo Blomqvist: Närvarons politik och det mångkulturella Sverige. Om att ta plats i demokratin. Göteborg 2005: Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet, Akademisk avhandling.

INGEGERD MUNICIO-LARSSON¹

Hur bör vårt tänkande kring demokrati förändras om vi i våra studier vill spegla den politiska maktfördelningen i det mångkulturella samhället? Det är den inledande frågan i Paula Rodrigo Blomqvists avhandling, en fråga som hon menar måste ställas när vi nu utifrån samtida forskning vet att det i svensk politik råder ett asymmetriskt maktförhållande utifrån etniska dimensioner. Svaret ges i det teoretiska kapitel som skriver samman de empiriska undersökningar om invandras politiska deltagande som hon redovisar.

Den första av dessa undersökningar bygger på en enkät till utlandsfödda kandidater i fyra kommuner. Den handlar om rekrytering till partier och hur dessa kandidater ser på sin representationsroll. I den andra intervjuas utlandsfödda kandidater i tre kommuner om deras syn på representation och på deras roll i partiet. Den tredje redogör för finska invandras kamp för finskspråkig skolundervisning i tre kommuner. Den bygger på kommunala beslutsdokument som kompletteras med intervjuer. I undersökningarna söker författaren svar på frågan om invandrare är representerade politiskt och hur den process genom vilken de rekryteras till po-

litisk representation ser ut. Dessutom vill hon visa på den betydelsen som invandras närvaro har i den politiska processen.

Från åsiktsrepresentation till grupprepresentation

De empiriska undersökningarna sammanfogas teoretiskt i avhandlingens inledande kapitel. Författaren tar avstamp i det synsätt om representation som hon menar varit dominerande i svensk statsvetenskap, nämligen åsiktsrepresentation. Hon refererar en rad förgrundsfigurer i svensk statsvetenskap som endast i förbigående gett det synsätt som hon själv vill företräda, nämligen grupprepresentation, någon betydelse. Men menar hon, argumenten för grupprepresentation har på senare tid vuxit sig starkare, både i vetenskap och i allmän debatt. Det har då framför allt handlat om kön, men numera också om etnisk bakgrund.

I den empiriska representationsforskningen är etnicitet och politisk representation däremot nästan outforskad. Här pekar hon på Bäck och Soininen som pionjärer i ett arbete från år 1996, och även på den allra senaste forskningen om representation på etnisk grund i policyprocesser, partier och val. Därmed, menar hon, finns det en lucka i statsvetenskaplig forskning, både teoretiskt och empiriskt, en lucka som hon vill fylla med sin avhandling.

De teoretiska redskap som Paula Rodrigo Blomqvist utvecklar i detta syfte är tre till antalet. I det första av dessa redskap förs argument för grupprepresentation fram under det samlande begreppet "närvarons politik". Det andra handlar om maktens vid det här läget väl etablerade tre dimensioner. Närvarons politik kopplas här samman med maktens andra dimension, den där vissa frågor och aktörer

¹ Docent Ingegerd Municio-Larsson är verksam vid Södertörns högskola. E-post: inge-gerd.municio@sh.se

helt utestängs. Det tredje redskap som utvecklas i avhandlingen är etniska hierarkier. Med detta kan den etniskt baserade maktordningen i politiken för det första uppmärksammas, för det andra analyseras.

Avhandlingens centrala teori, den som vidareutvecklas och prövas, är den om grupprepresentation eller närvarons politik. De två andra teoretiska ansatserna, om maktens dimensioner och om etniska hierarkier, tillförs för att skapa en djupare förståelse för representationsproblematiken. Just denna ambition, att skapa en djupare förståelse, genomsyrar avhandlingen också på ett annat plan.

Således innehåller den två helt olika metodologiska ansatser. Dels är den upplagd efter en traditionell hypotetisk-deduktiv modell, där syftet är att sluta sig till kausala relationer genom att hitta samband mellan variabler. Dels vill den fördjupa analysen genom att tolka innebörden i olika skeenden. Vad t.ex. i synen på invandrarrepresentanter normaliserar det att invandrare lättare nomineras vid val än får inflytelse i politiken?

Denna dubbelhet i analysen speglar också en utveckling i tid. I början av sin forskning litar Paula Rodrigo Blomqvist mer till en traditionell ansats, medan hon längre fram i sin forskningsprocess vill gå vidare och djupare genom att granska sin empiri inom en tolkande ansats. Det är också här som en del av mina kommentarer till avhandlingen finns. Jag menar att hon kunde ha gått längre i de tolkande analyserna och därmed också ökat vår förståelse av hur invandrare konstrueras som just 'invandrare' i politiken. Likaså skulle en diskussion i ett tolkande perspektiv ha kunnat hjälpa oss att fundera över hur de olika empiriska undersökningarna hör samman, eller möjligen ger helt olika illustrationer till invandrades närvaro i politi-

ken. Vilka skillnader kan finnas med avseende på 'tid', t.ex. från 60-tal och 90-tal, med tanke på förändringar dels i nationell politik inom området, dels i ursprungsländer? Vilka skillnader kan finnas med avseende på 'rum', t.ex. mellan olika kommuner, med tanke på att endast några av de kommuner som studeras i de tre empiriska undersökningarna sammanfaller. Samtidigt uttrycks i den inledande teoretiska genomgången "en öppenhet för att invandrades intressen kan variera över tid, plats och rum" (s. 34), en ambition som jag menar inte tillräckligt följs upp i senare kapitel av avhandlingen.

Om närvarons politik

Ett av de viktigare begrepp som utreds i avhandlingens inledande kapitel och som ger en teoretisk grund för grupprepresentation är just "intressen" (s. 29f.). Den teoretiska ram som Paula Rodrigo Blomqvist utvecklar bygger på Phillips (2000) teori om "närvarons politik" (*The Politics of Presence*). Enligt denna har minoriteter specifika intressen jämfört med majoriteten och dessa intressen står i motsatsställning till varandra. Då etniska grupper är underordnade krävs deras närvaro i politiken för att få deras intressen på dagordningen. Vid sidan av rättviseargumentet, att det är en demokratisk rättighet att vara representerad, och resursargumentet, att invandrades erfarenheter bör tas tillvara, är det invandrades specifika intressen som blir det viktigaste argumentet för deras representation i politiken.

Det blindskär som Paula Rodrigo Blomqvist och andra teoretiker har att väja för är ett gruppessentialistiskt tänkande, dvs. att minoriteter eller som i detta fall invandrare skulle ha genomfödseln gruppsspecifika intressen. Det gäller både de som argumenterar för en erkännandet

politik och de som talar för grupprättigheter. Rodrigo Blomqvist menar att man kan använda både resurs- och intresseargumenten utan en statisk syn på identiteter. De gemensamma intressena ses därmed som grundade i den situation som man delar som medlemmar av en underordnad grupp. Att inte ha möjlighet att delta skapar gemensamma intressen och behov. Utgångspunkten i avhandlingen blir därmed att invandrare har ett objektiva intresse av att delta i politiken, att vara representerade, medan innehållet i eventuella gemensamma intressen måste bestämmas subjektivt och därmed hanteras empiriskt. Avhandlingens empiriska kapitel följer upp frågan om innehållet, dels genom att fråga nominerade och valda representanter för invandrare, dels genom att följa finska invandrargruppers agerande i skolfrågan i fyra kommuner.

Vidare bygger intresseargumentet på en särskild strukturell ordning. Det som är teoretiskt relevant i detta sammanhang är etniskt baserade maktordningar som gäller inte bara i politiken, utan också i områden som bostad, arbete och utbildning. I denna ordning särskiljs svenskar från invandrare som en första kategorisering. I avhandlingen använder Paula Rodrigo Blomqvist dessutom en tredelad kategorisering av invandrare för att granska hypotesen att graden av underordning till majoriteten skiljer sig mellan olika etniska minoriteter. Dessutom använder hon postkolonial teori efter bl.a. Molina och de los Reyes (2002) för att visa hur "(d)et nutida svenska samhället präglas av ett menings- skapande kring de Andra där, förutom kön och klass, en hierarkisk över- och underordning mellan personer med olika etnisk bakgrund utstakas" (s. 24).

Just i denna del illustreras avhandlingens ambition att både använda en traditionell ansats till studiet av invandras re-

presentation och fördjupa denna genom en tolkande ansats. Medan kategorierna ur ett tolkningsperspektiv är tämligen opblematiserade, kan frågan om hur underordning skapas besvaras endast genom att just meningsskapande processer studeras. Vilken betydelse ges "de Andra" för att denna ordning framstår som den normala?

När en etniskt baserad maktordning får plats på den politiska agendan, blir det relevant att analysera grupprepresentation med hjälp av maktens andra dimension. Här bygger Paula Rodrigo Blomqvist vidare på Bachrach och Baratz (1972). Enligt deras teori om icke-beslut blir vissa frågor och aktörer helt utestängda från den politiska arenan, där "förhärskande värderingar" och "institutionella procedurer systematiskt och konsekvent verkar till förmån för vissa aktörer på andras bekostnad" (s. 22). I avhandlingen studeras sådana värderingar och procedurer i samband med rekrytering av invandrare till politiska partier, med avseende på invandrarrepresentanternas möjligheter att artikulera intressen som de själva ser som invandrar-specifika samt invandrargruppers möjligheter att driva en specifik fråga i policyprocesser på kommunal nivå.

Empiriska kapitel

I det första av dessa studeras rekryteringen av utlandsfödda kandidater till de politiska partierna. Data har samlats in med två enkäter, år 1998 och 2002, till alla nominerade utlandsfödda i Stockholm, Göteborg, Malmö och Botkyrka. Ett antal oberoende variabler relateras dels till rekrytering till vallistor, dels till rekrytering till nämnduppdrag. Av dessa är det främst den etniska hierarkivariabeln som ger utslag. Den är operationaliserad efter födelseland i tre kategorier. Den första är Nor-

den och övriga Västeuropa, den andra Östeuropa, Sydeuropa och Latinamerika, och den tredje Asien med Mellanöstern och Afrika. Den hypotes som granskas härvidlag är att ju längre ned i den etniska hierarkin en person befinner sig desto svårare är det att få ett kommunalpolitiskt förtroendeuppdrag.

Resultaten visar att variabeln ger utslag när det gäller nämnduppdrag, men inte i samma riktning när det gäller förtroendeposter. Antalet uppdrag och uppdragens status är högre i gruppen högst upp i den etniska hierarkin och lägre i gruppen längst ned. Den slutsats som dras av dessa resultat är att partierna tillhandahåller vallistor som är socialt representativa med hänsyn till väljarnas preferenser, medan de prioriterar dem högst upp i den etniska hierarkin, när de tillsätter poster indirekt. När partierna uppfattar en person som mer 'invandrare', och därmed inordnar honom/henne längre ned i den etniska hierarkin, är det lättare att få förtroendeuppdrag, men svårare att få inflytelserika poster i kommunalpolitiken.

Kandidaterna har också fått svara på om det finns speciella områden som är av särskilt intresse för politiker med invandrarbakgrund att bevaka. I den mån de svarat ja har de i första hand nämnt integrationspolitik, därefter utbildning och arbete, och i mycket mindre utsträckning jämställdhet och demokrati, samt vård och omsorg. Slutsatsen är dock att de flesta ser sig som allmänpolitiker.

I detta kapitel menar jag att de resultat som redovisas skulle ha kunnat diskuteras utifrån ett tolkande perspektiv genom att relateras till dubbelheten i det svenska samhället med avseende på jämlikhet, men också jämställdhet. Formellt och i öppna sammanhang är samhället jämlikt medan underordning sker varje dag i en ständigt pågående normaliseringsprocess.

Det att invandrarkandidater upplever att det är "konjunktur för invandrare i politiken" i de öppna processerna, medan diskriminering pågår i vardagens politiska arbete, kan tolkas som uttryck för mer allmänt förekommande handlingsmönster i samhället (s. 92).

I den andra empiriska undersökningen intervjuas kandidater som antingen är förtroendevalda eller som är placerade på vallistor vid 1994 eller 1998 års val i någon av kommunerna Göteborg, Borås och Trollhättan. I intervjuer tillfrågas de om sin syn på representation och roll i partiet. Syftet är att visa på förekomsten av olika sätt att tänka och resonera kring invandrades politiska representation. Men i intervjuerna ställs också frågor om kandidaternas erfarenheter av det partipolitiska arbetet. De intervjuade är strategiskt utvalda för att uppnå en stor bredd i materialet.

I intervjuerna framgår att de intervjuades motiv för att kandidera till förtroendeuppdrag är de vanliga också bland svenskfödda kandidater, dvs. vilja att påverka och ideologisk övertygelse. Men dessa kandidater tvingas, oavsett hur de definierar sig själva, att också förhålla sig till sitt invandrarskap, därför att de av partierna tillskrivs rollen som invandrarrepresentant. I intervjuerna framkommer tre gemensamma intressegrunder. Den första är formaspekten på representation, dvs. att invandrare är med i politiken, något som också är en fråga om rättvisa. Den andra syftar på det sakpolitiska innehållet, att genom att delta motverka etnisk diskriminering generellt. Det tredje intresse som förenar kandidaterna är omsorgen om nästa generations levnadsvillkor, där förutom diskriminering arbetsmarknadsfrågor och skolfrågor är av särskilt intresse för invandrare.

Det framgår att det överlag ges ett begränsat utrymme för dessa kandidater att

arbete med andra än integrationspolitiska frågor, trots att de i allmänhet definierar sig som allmänpolitiker. Samtidigt upplever de att de kan betraktas som "provoce- rande" och "besvärliga" om de för upp invandrades bristande representation och etnisk diskriminering på den politiska agendan (s. 95).

Detta kapitel får representera en metodtriangulering i och med att de statistiska analyserna i föregående empiriska kapitel följs upp av intervjuer som tolkas kvalitativt för att få mer uttömmande svar på de frågor som är gemensamma för båda dessa kapitel. Det finns också en parallellitet i resultaten i och med att det i intervjuerna också framgår att det är lätt att komma in på vallistor, men svårt att få reell makt i partierna. Frågan är dock i vilken utsträckning detta faktiskt är en triangulering, då varken 'tid' eller 'rum' helt sammanfaller. Detta problematiseras inte tillräckligt i avhandlingen, menar jag. Samma fråga måste också ställas i relation till det empiriska kapitel som följer. Detta behandlar ju finska invandrades kamp för finskspråkig undervisning medan inga kandidater födda i Norden ingår bland de intervjuade.

I analysen av intervjumaterialet uppstår också frågan om inte tolkningen kunde ha drivits längre. Är t.ex. den innebörd som svenskfödda partikamrater ger invandrarskap densamma oberoende av invandrarkandidatens ursprung? Rasifiering är ett viktigt teoretiskt begrepp i avhandlingen, men frågan om den rasifiering som ordnar relationerna mellan svenskfödda och utlandsfödda sker på samma sätt, oberoende av kontext, ställs inte i detta kapitel.

I avhandlingen fjärde t.o.m. sjunde kapitel undersöker Paula Rodrigo Blomqvist den kamp för finskspråkig skolundervisning som pågick i fyra decennier fram till tusenårsskiftet i flera kommuner. Fyra av

dem, Borås, Eskilstuna, Fagersta och Gnosjö, granskas för att visa "hur det var möjligt för den gruppen att framgångsrikt driva det som definierades som gruppens intresse". Hur mobiliserades "en tystlåten och politiskt passiv grupp till en medveten och aktiv minoritet" (s. 102). Den övergripande teoretiska fråga som här söker sitt svar är om närvaron har betydelse för politikens innehåll.

Offentliga dokument, föreningsdokument och dagspress studeras för att kartlägga olika händelser över tid i vart och ett av kommunerna. Detta kompletteras med intervjuer med nyckelpersoner. Händelseförloppen i de olika kommunerna inordnas i en "hinderbana" enligt Bachrach och Baratzs modell av den politiska processen (s. 105f.). Slutsatsen är att kampen i Borås var "en framgångsrik process", i Eskilstuna en framgångsrik process som så småningom ledde till "separation", dvs. en fristående skola. I Fagersta misslyckades kampen, medan den knappast formulerades i Gnosjö.

Den viktigaste slutsatsen utifrån dessa kapitel, den slutsats som också betonas i avhandlingen avslutande kapitel, är att närvaro krävs på flera arenor för att den skall få betydelse för politikens innehåll. Fallstudierna i kommunerna visar att andra arenor än den politiska är viktiga för just politikens innehåll, där tjänstemannarenan framstår som särskilt betydelsefull.

Analysen av fallstudierna skulle ha berikats om resultaten diskuterats i relation till den nationella kontexten med avseende på t.ex. kommunaliseringen av skolan och förändringar i de finansiella villkoren för att bedriva undervisning. Ytterligare en viktig aspekt är ju att alla till slut förlorade, även de grupper som här framställs som vinnare. Den finskspråkiga eller rättare sagt tvåspråkiga undervisning som de kämpade för är nedmonterad i alla kom-

muner och inte bara för de finska invandrarna. Även här skulle analysen ha vunnit på en fördjupad diskussion också om förändring över tid. Under de 40 år som "kampen" pågår förändras grupperna troligen i flera relevanta avseenden, något som inte diskuteras i avhandlingen. Klargörande skulle också ha varit att något behandla de intressen som representanter för majoritetssamhället ställde emot de finska gruppernas krav på tvåspråkig undervisning.

Avslutande synpunkter

Min uppgift som opponent är att komma med kritiska synpunkter som i detta fall varken varit många eller pekat på några allvarliga brister. Framst vill jag betona avhandlingens många värden. Den redovisar flera viktiga och noggrant genomförda empiriska undersökningar, där Paula Rodrigo Blomqvist visar att hon behärskar ett omfattande metodregister. Hon visar dessutom att hon teoretiskt är väl inläst på relevant litteratur och hon formulerar en teoretisk ram till sina empiriska undersökningar, en ram som väl sammanfogar de olika delarna och som är värdefull för framtida forskare om politisk representation. Hon för dessutom fram en viktig samhällsfråga på den politiska och den statsvetenskapliga arenan. Att avhandlingen dessutom är välskriven och ett nöje att läsa bidrar till det positiva helhetsintrycket.

Referenser

- Bachrach, Peter och Baratz, Morton S., 1972: *Makt och fattigdom. Maktproblemet i dagens samhälle: Teoribildning och praktiskt tillämpning*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Bäck, Henry och Soiminen, Maritta, 1996: *Invandrarna, demokratin och samhället*. Förvaltningshögskolans rapporter nr 2. Göteborg: Förvaltningshögskolan.

- Molina, Irene och de los Reyes, Paulina, 2002: "Kalla mörkret natt! Kön, klass och ras/ethnicitet i det postkoloniala Sverige?" i de los Reyes, Paulina – Molina, Irene – Mulinari, Diana (red.) *Maktens olika förklänningar. Kön, klass, & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas.
- Phillips, Anne, 2000: *Närvarons politik – den politiska representationen av kön, etnicitet och ras*. Lund: Studentlitteratur.

Welat Songur: Välfärdsstaten, sociala rättigheter och invandras maktresurser. En jämförande studie om äldre invandrare från Mellanöstern i Stockholm, London och Berlin. Stockholm 2002: Stockholms Studies in Politics 85.

INGEGERD MUNICIO-LARSSON¹

Songurs avhandling är en viktig vidareutveckling av traditionella studier av välfärdsstater. Liksom många andra välfärdsforskare tar han avstamp i Esping-Andersens redan klassiska studie av tre välfärdsstater, där han kategoriserar dem i tre modeller, den socialdemokratiska, den liberala och den konservativa/korporativa (Esping-Andersen 1990). Hans modeller har kritiserats och kompletterats tidigare av forskare som påpekat att dessa inte tar hänsyn till kvinnors villkor i sådana välfärdsstater (Sainsbury 1996). Songurs ambition är att ytterligare komplettera dessa modeller genom att studera invandras villkor.

För att uppnå sin ambition har Songur samlat in empiri om invandrare från Mellanöstern i tre välfärdsstater som var och

1 Docent Ingegerd Municio-Larsson är verksam vid Södertörns högskola. E-post: inge-gerd.municio@sh.se